

УДК 78.071:[784]

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.64-1.25>

М. П. Корейчук

заслужений працівник культури України,
професор кафедри гри на музичних інструментах
Рівненського державного гуманітарного університету

А. Я. Бондарчук

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу
Рівненського державного гуманітарного університету

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО КОЛЕКТИВУ В ПРОЦЕСІ АНСАМБЛЕВОГО ВИКОНАВСТВА

У статті авторами проаналізовано вплив ансамблевого виконавства на формування професійних якостей майбутнього керівника вокально-інструментального колективу, подано деякі методичні поради щодо вдосконалення підготовки виконавської майстерності майбутніх керівників вокально-інструментальних колективів, ефективність яких перевірена в процесі діяльності інструментального ансамблю «Медіатор» музично-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Останнім часом ансамбль починає відігравати все помітнішу роль у вихованні молодих виконавців. Це виражається у неабиякому прагненні молоді до концертних виступів і виконавських конкурсів. Саме тому проблеми ансамблевого виконавства стають особливо актуальними сьогодні і вимагають активізації зусиль науковців і фахівців із питань надання допомоги у вигляді методичної літератури для студентів музичних факультетів, які в майбутньому планують організувати роботу з вокально-інструментальними ансамблями. Щоб успішно організувати вокально-інструментальний ансамбль із перспективою його художнього зростання, майбутній керівник повинен бути обізнаним не лише в теоретичних музичних дисциплінах, грати на музичних інструментах, а й знати діапазони, технічні й художні можливості кожного з використовуваних у колективі інструментів і вокалістів. Щоб успішно вирішувати відповідальні завдання, керівникові необхідно багато і наполегливо працювати над підвищенням свого рівня в галузі теоретичних знань і одночасно здобувати й удосконалювати навички в техніці диригування; виховувати в собі тонке відчуття ритму, розвивати музичну пам'ять, вдосконалювати свій художній смак. Оскільки у практиці роботи з вокально-інструментальним ансамблем керівник є педагогом, який навчає початківців вокальної манери та техніки, гри на музичному інструменті, удосконалює музичну грамоту, прищеплює любов до музики тощо, то педагогічні здібності керівника відіграють важливу роль в успішній організації і майбутній діяльності створеного ним колективу. Уміння розповісти, наочно продемонструвати, виділити головне, виправити помилки, зацікавити – ось основні риси справжнього керівника-вихователя. Зайва метушня, нервозність на репетиції, погане знання партитури, невпевненість передаються музикантам і, як правило, негативно впливають на них.

Ключові слова: ансамбль, вокально-інструментальний ансамбль, керівник ансамблю, методика роботи з ансамблем.

Постановка проблеми. Науково-педагогічна література містить надзвичайно багато досліджень із питань музичного виконавства, але водночас керівники вокально-інструментальних ансамблів стикаються з проблемами «застарілого» нотного матеріалу та науково-методичних праць із питань діяльності вокально-інструментального колективу. Особливо актуальною ця література може стати для студентів вищих навчальних закладів відповідних мистецьких спеціальностей – майбутніх керівників музичних колективів. Адже наявні навчальні посібники з вокально-інструментального ансамблю переважно містять суто теоретич-

ний, оглядовий матеріал і майже зовсім не містять цікавих нотних текстів і новітніх методик щодо організації та діяльності такого роду колективів. Майбутні керівники вокально-інструментальних ансамблів мають неабияку потребу у працях методичного характеру, репертуарі, адже досвід роботи та деякі спостереження свідчать про недостатній рівень розвитку музично-естетичного смаку молодих музикантів та їх професійних якостей.

Багаторічна практика роботи з вокально-інструментальним ансамблем вказує на те, що вплив ансамблевого виконавства на форму-

вання професійних якостей майбутнього керівника вокально-інструментального колективу є надзвичайно позитивним: він розширює світогляд, розвиває музичне чуття, сприяє вихованню хорошого художнього смаку тощо. Тому думка про те, що участь в ансамблі є зайвим навантаженням студентів, є хибною. Навпаки, ансамбль відіграє помітну роль у вихованні молодих виконавців. Хочеться виділити неабияке прагнення молоді до концертних виступів і виконавських конкурсів. Саме тому проблеми ансамблевого виконавства стають особливо актуальними нині та вимагають активізації зусиль науковців і фахівців із цих питань щодо надання допомоги у вигляді методичної літератури для студентів музичних факультетів, які в майбутньому планують організовувати роботу з вокально-інструментальними ансамблями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На функціонуванні вокально-інструментальних ансамблів та естетичному вихованні їх учасників акцентують увагу відомі дослідники, такі як А. Болгарський, Б. Брилін, Н. Коваленко, В. Кузнєцов та інші. Проблема формування виконавської майстерності майбутніх учителів музики в умовах колективного музикування досліджує В. Федоришин. Д. Бабіч у своїй дисертації вивчає питання формування виконавської майстерності майбутніх артистів естрадних ансамблів. Ж. Карташова працює у напрямі вивчення специфіки формування інструментально-виконавської майстерності майбутнього вчителя музики в процесі колективного музикування. Розвиток професійних якостей майбутніх педагогів-музикантів на заняттях студентських художніх колективів став предметом дослідження І. Шевченко та Г. Бродського.

Критично аналізуючи та засвоюючи світовий та вітчизняний досвід навчання і виховання у сфері діяльності вокально-інструментальних колективів, сучасна музична педагогіка прагне знайти таке співвідношення традиційних і новаторських підходів до сучасного студента – майбутнього музичного керівника, яке б сприяло організації навчально-виховного процесу на принципах гуманності та демократичності, коли і викладачі, і студенти стають активними учасниками цього процесу.

Мета статті. З огляду на вищесказане метою нашого дослідження стало теоретичне обґрунтування, розроблення та експериментальна перевірка запропонованої методики формування професійних якостей майбутнього керівника вокально-інструментального колективу в процесі ансамблевого виконавства.

Завдання дослідження:

– здійснити теоретичний аналіз наукових джерел щодо висвітлення в них сутності та змісту формування професійних якостей майбутнього

керівника вокально-інструментального колективу в системі вищої школи;

– дослідити наявні наукові визначення поняття «ансамбль», «вокально-інструментальний ансамбль», визначити його специфіку та здійснити вивчення психолого-педагогічних особливостей формування професійних якостей майбутнього керівника вокально-інструментального колективу;

– надати методичні рекомендації щодо формування професійних якостей майбутнього керівника вокально-інструментального колективу шляхом залучення до ансамблевого виконавства.

Виклад основного матеріалу. З огляду на поставлені завдання перед вищими навчальними закладами та визначені проблеми, які належним чином недосліджені, а саме: проблема вдосконалення підготовки майбутніх керівників вокально-інструментальних ансамблів та, особливо, формування їх професійних якостей, пропонуємо деякі методичні поради, ефективність яких перевірена в процесі діяльності інструментального ансамблю «Медіатор» музично-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Ансамбль – це спільне виконання музичного твору групою музикантів, які виступають як єдиний музичний колектив. Специфічною особливістю інструментального ансамблю є злагоджене відтворення музичного матеріалу єдиним колективом, в якому звучання окремих голосів зливається в єдине ціле.

Ансамблі в педагогічній практиці діяльності музичних факультетів є важливою формою підвищення виконавської майстерності майбутніх керівників вокально-інструментальних колективів, оскільки вони є мобільними, звучними, і добре злагодженими та з легкістю виконують своє основне призначення – популяризаторську роботу в галузі музичного мистецтва. Адже той чи інший ансамбль може виступати самостійно, акомпанувати вокалістам, брати участь у масових заходах тощо.

Отже, готуючись до занять, керівник вокально-інструментального ансамблю повинен мати план роботи з визначеними шляхами та методами вивчення музичного матеріалу. Основну увагу при цьому потрібно звертати на розкриття ідейно-художнього змісту твору, який буде вивчатися.

Наведемо такі основні напрями роботи з вокально-інструментальним колективом:

1. Надання керівником ансамблю загальної інформації про новий твір учасникам колективу (відомості про авторів, епоху, стиль, зміст, характер, настрої тощо).

2. Визначення важких місць в аспекті мелодичного та гармонічного строю, ознайомлення виконавців із педагогічними прийомами, які будуть необхідні для подолання технічних і ансамблевих труднощів.

3. Визначення основної мелодії та ролі акомпануючих партій.

4. Пояснення структури музичного твору, кульмінацій, штрихів, темпу, характеру тощо.

5. Визначення ансамблевих і технічних труднощів, підбір педагогічних прийомів для їх подолання [2].

Керівники вокально-інструментальних ансамблів обов'язково зіткнуться з проблемою неоднакового засвоєння музичного матеріалу учасниками колективу. Деякі з музикантів, наприклад, досягнувши чистоти звуку, відстають у розвитку техніки гри, читки нот тощо. Саме тому керівник ансамблю повинен чітко розуміти і фіксувати місця, які можна виконувати відразу всім колективом, а де потрібно вивчити по партіях. Для цього необхідно виділити фрагменти, складні з погляду мелодичного і гармонічного строю ансамблю і добре продумати ті педагогічні прийоми, які будуть найбільш доцільними та ефективними для подолання технічних і ансамблевих труднощів. Може бути таке, що для оволодіння технічними труднощами окремих фраз або цілого уривку буде доречним звернутися до спеціальних вправ, складених із фрагментів твору, який вивчається. Такі підготовчі технічні вправи можуть бути мелодичного, гармонічного, ритмічного змісту. Весь цей арсенал педагогічних прийомів повинен бути добре продуманий. Нові твори доцільно вчити по партіях кожному виконавцю самостійно, це значно полегшить засвоєння твору.

Учасники вокально-інструментального ансамблю, розучуючи свою партію, повинні чути всю п'єсу у виконанні всіх партій. Для цього керівник повинен неодноразово програвати всім ансамблем твір повністю, знайомлячи виконавців з його музичним змістом.

Партію, яку вивчають, іноді варто програти особисто керівнику, адже одних мовних вказівок часто буває не досить. Добре, коли керівник не тільки дає інформацію про твір, але й грає його. Виконавська майстерність керівника надихає фантазію інших учасників колективу. І чим вона яскравіша, тим легше учаснику ансамблю відчувати і зрозуміти твір. На загальних репетиціях керівник уже відшліфовує твір, урівноважує звучність окремих інструментів і голосів, досягаючи характеру звучання п'єси залежності від стилю і наміру композитора. Індивідуальне ж розучування за партіями повинно найкращим чином підготувати виконавців до цього періоду роботи. Цілком зрозуміло, що для прищеплення необхідних навичок концертного виступу необхідно частіше грати в колі товаришів, постійно привчати себе до публічних виступів. У концертах бажано виконувати твори напам'ять [1, с. 12].

Організація занять із вокально-інструментальним ансамблем починається з розучування вико-

навцями самостійно своєї партії. Також потрібно пам'ятати, що спеціальні вправи є необхідним навчальним матеріалом, який відіграє першочергову роль в укріпленні виконавського апарату, розвитку рухливості, техніки вокального та інструментального виконання та у формуванні повного, красивого звуку. Проте варто пам'ятати, що вправи за всієї своєї значимості служать лише допоміжним засобом, мета якого – виконання художніх творів на високому музичному, технічному та емоційному рівнях.

Керівник вокально-інструментального ансамблю повинен диференційовано підходити до кожного музиканта, тобто зупинятися саме на тому, що погано або не досить ним засвоєно. Тільки систематичні тренування дадуть хороші наслідки у роботі над досягненням професійної майстерності.

Отже, діяльність вокально-інструментального ансамблю неможлива без чіткої організації індивідуальних занять із початківцями, надання їм систематичної допомоги і перевірки засвоєного матеріалу. Саме такий підхід надасть колективу віри у свої сили, заохотить музикантів ще більш наполегливо і зосереджено працювати над удосконаленням своїх виконавських можливостей.

Методику роботи над художнім твором умовно можна поділити на три основні етапи:

– Опанувавши партитуру, керівник повинен спланувати графік репетицій і починати розучувати твір з ансамблем. Як було уже сказано, спочатку відбувається знайомство з творами. Музиканти одержують певне уявлення про характер, штрихи, технічні труднощі, темпи, динамічні відтінки твору тощо. Бажано, щоб керівник на музичному інструменті проілюстрував, як потрібно його виконувати. Найпершим і найважливішим моментом має бути вивчення і подолання всіх виконавських труднощів окремо з кожною партією.

Коли робота над подоланням технічно складних місць твору буде завершена, рекомендується виконати твір повністю, перевіряючи точне відтворення ритму й гармонії, мелодії та акомпанементу. Потім потрібно виконати твір спочатку до кінця. Це дає можливість практично ознайомитись із тими труднощами, з якими можуть зіткнутися учасники колективу у процесі вивчення цього твору, а керівник повинен допомогти їм знайти шляхи якнайшвидшого їх подолання.

Отже, роботу з усім складом вокально-інструментального ансамблю потрібно починати лише після індивідуального опрацювання твору.

– Другий етап передбачає ретельне вивчення музичного тексту. У цей період не варто багаторазово програвати обраний твір від початку до кінця. Такий принцип вивчення не є корисним, бо складні місця залишаться невивченими. На цьому етапі доцільно розучувати твір частинами, звер-

таючи особливу увагу на відпрацювання складних фрагментів як із художнього, так і технічного боку. Кожен твір корисно виконувати у повільному темпі, за якого виконавець ясно і чітко зможе бачити всі деталі.

На цьому етапі роботи потрібно звернути увагу на досягнення ансамблю, тобто рівності загального звучання. У кожного музиканта та вокаліста повинна вироблятися відповідна сила звучання, виконання на піано, форте та інших динамічних відтінків залежно від того, хто акомпанує або веде головну партію. Сила звуку повинна бути рівномірною за винятком випадків, коли твір вимагає виділити провідний інструмент або соліста.

Якість звучання вимагає значної уваги, оскільки кожен виконавець має навчатись слухати не тільки самого себе, але й ансамбль загалом. Часто можна спостерігати відсутність хорошої злагодженості виконання в деяких колективах, і причиною цього є різна атака та характер звуку, відсутність одночасних вступів і закінчень, неякісне інтонування та динамічна розбіжність. Важливе місце у розкритті музично-художнього змісту твору мають також технічні й ритмічні навички, отримані виконавцем у процесі роботи над спеціальними вправами.

Труднощі, які трапляються у виконанні технічних пасажів і різної складності ритмічних фігур, можна успішно подолати, лише граючи в повільному темпі. У міру оволодіння складних місць виконавець поступово наближається до темпу, вказаного автором.

Останнім моментом на цьому етапі є вивчення визначених у партії динамічних відтінків п'еси, виконання яких створює яскраву виразність музичних фраз і твору загалом.

– Завершальним етапом є детальне відшліфовування музичного твору. Оволодівши всім арсеналом нотного та літературного тексту, технічних і динамічних засобів, керівник вокально-інструментального ансамблю вирішує найважливіше завдання – розкриття художнього змісту твору. У цей період роботи твір рекомендується виконувати цілком, не послаблюючи уваги до окремих частин і деталей. Тільки за дотримання цих вимог ансамбль зможе досягти високохудожнього виконання музичних творів.

Також цей етап включає в себе генеральну репетицію на тій сцені, де проходитиме концерт. Водночас кожен виконавець повинен не лише уважно виконувати свою партію, але й слідкувати за диригентськими жестами керівника колективу.

Варто пам'ятати, що до кожного музиканта треба підходити з погляду його індивідуальних здібностей і нахилів. Зупиняючи гру у зв'язку з будь-якими недоліками, керівник зобов'язаний пояснити музикантам причину зупинки. Нерозуміння причин частих зупинок може викликати нервозність у виконавців, послабити їх увагу до роботи.

Що стосується нотної літератури, то вона повинна відповідати рівню підготовки музикантів. Заняття і постійна участь в ансамблях збагачують світогляд музикантів, дають велике художньо-естетичне задоволення, мають пізнавальне і виховне значення. Музикант привчається до вміння чути не тільки свою партію, а й звучання ансамблю загалом, прирівнювати свою звучність до загального звучання, намагається досягти злагодженості своїх дій з іншими, виховувати у собі якості соліста й акомпаніатора.

Робота керівника колективу повинна не тільки охоплювати питання, пов'язані з виконанням музичних творів, але й включати в себе елементи загальної освіти. Тому керівникові потрібно подбати про розширення світогляду музикантів, підвищення їх естетичних запитів. З цією метою доцільно проводити екскурсії на концерти вокальної та інструментальної музики, організувати проведення музичних бесід на різну тематику тощо. Весь цей комплекс занять із музикантами допоможе керівникові у його наполегливій праці над створенням музичного колективу високої майстерності.

Висновки і пропозиції. Щоб організувати вокально-інструментальний ансамбль із перспективою його художнього зростання, керівник повинен бути обізнаним не лише в теоретичних музичних дисциплінах, грати на одному-двох музичних інструментах, а й знати діапазони, технічні й художні можливості кожного з використовуваних у колективі інструментів і вокалістів. Щоб успішно вирішувати відповідальні завдання, керівникові необхідно багато і наполегливо працювати над підвищенням свого рівня у галузі теоретичних знань і одночасно здобувати й удосконалювати навички у техніці диригування; виховувати в собі тонке відчуття ритму, розвивати музичну пам'ять, вдосконалювати свій художній смак. Оскільки у практиці роботи з вокально-інструментальним ансамблем керівник є педагогом, який навчає початківців вокальної манери та техніки, гри на музичному інструменті, удосконалює музичну грамоту, прищеплює любов до музики тощо, то педагогічні здібності керівника відіграють важливу роль в успішній організації і майбутній діяльності створеного ним колективу. Уміння розповісти, наочно продемонструвати, виділити головне, виправити помилки, зацікавити – ось основні риси справжнього керівника-вихователя. Зайва метушня, нервозність на репетиції, погане знання партитури, невпевненість передаються музикантам і, як правило, негативно впливають на них.

Підсумовуючи вищесказане, наголошуємо на тому, що двох однакових колективів, як і двох однакових керівників, не буває, тому наші рекомендації є лише загальними порадами, які будуть на досвіді багаторічної праці з ансамблем «Медіатор».

Список використаної літератури:

1. Корейчук М.П. Грає інструментальний ансамбль : репертуарно-методичний посібник для студентів музично-педагогічних факультетів (відділень) педагогічних навчальних закладів та вчителів музики. Рівне : Каліграф, 1997. 108 с.
 2. Корейчук М.П., Бондарчук А.Я. Організація і діяльність інструментального ансамблю: з досвіду роботи народ. інструмент. ансамблю «Медіатор» Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне : О. Зень, 2014. 152 с.
-

Koreichuk M., Bondarchuk A. Formation of professional qualities of the future head of vocal-instrumental collective in the process of ensemble performance

In the article the authors analyze the influence of ensemble performance on the formation of the professional qualities of the future head of the vocal-instrumental collective, some methodical advice on improving the preparation of performing skills of future leaders of vocal-instrumental groups, whose effectiveness has been checked in the process of the instrumental ensemble "Mediator" of the music and pedagogical faculty of Rivne State Humanitarian University.

Recently, the ensemble begins to play a more visible role in the education of young performers. This is reflected in the unbelievable desire of young people to perform concerts and performances. That is why the problems of ensemble performance become especially relevant in our time and require intensification of the efforts of scientists and specialists in the field of providing assistance in the form of methodological literature for students of musical faculties, who in the future plan to organize work with vocal-instrumental ensembles. In order to successfully organize the vocal-instrumental ensemble with the prospect of its artistic growth, the future leader must be aware not only of theoretical musical disciplines, but also of playing musical instruments, but also of the ranges, technical and artistic capabilities of each of the instrumental and vocalists used in the collective. To succeed in solving responsible tasks, the manager needs to work hard and hard at raising his level in the field of theoretical knowledge and at the same time acquire and improve skills in conducting techniques; bring in a subtle sense of rhythm, develop musical memory, improve your artistic taste. Since in the practice of working with the vocal-instrumental ensemble, the head is a teacher who teaches novice vocal techniques and techniques, musical instrument play, improves musical literacy, instills love for music, and so on. Therefore, the pedagogical skills of the head play an important role in the successful organization and future activities of the team created by him. Ability to tell, demonstrate clearly, highlight the main thing, correct the mistakes, and interest – that's the main features of this manager-educator. Excessive fuss, nervousness on the rehearsals, poor knowledge of the score, uncertainty are transmitted to musicians and, as a rule, adversely affect them.

Key words: *ensemble, vocal-instrumental ensemble, ensemble leader, methods of work with ensemble.*